

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ 20-05-2009

Α. Η ποίηση του Μίλτου Σαχτούρη κινείται σ' έναν «υπερλογικό» χώρο, σ' έναν κόσμο παράλογο, όπου κυριαρχεί η τολμηρή φαντασία. Συγκεκριμένα, στο ποίημα «*Ο Ελεγκτής*» χρησιμοποιεί τρεις υπερρεαλιστικές εικόνες:

α. του ματωμένου ουρανού (στ.1-3),

β. του ποιητή ως ουράνιου μηχανοδηγού (στ. 4-6) και

γ. του σακατεμένου από τους δύσκολους καιρούς πτηνού-ποιητή (στ.7-11).

Αναφορικά με την πρώτη υπερρεαλιστική εικόνα («**Ένας μπαξές γεμάτος αίμα είναι ο ουρανός και λίγο χιόνι**») αισθητοποιείται η ασαφής εικόνα του ουρανού, ο οποίος μέσα από αυτή γίνεται ένας χώρος γνωστός από την εμπειρία, όμως ταυτόχρονα αποσυνδεδεμένος απ' αυτήν και τοποθετημένος σε μια φανταστική πραγματικότητα.

Η δεύτερη εικόνα («**έσφιξα τα σκοινιά μου/πρέπει και πάλι να ελέγξω/ τ' αστέρια**») απεικονίζει το ποιητικό υποκείμενο στον ουρανό ως ελεγκτή «μηχανοδηγό» που σφίγγει τα σκοινιά του για να κρατηθεί ψηλά. Η χρήση του ρήματος «έσφιξα» υποδηλώνει τη δυσκολία της αποστολής του. Ο ποιητής θα πρέπει να βρίσκεται σε συνεχή επαγρύπνηση για να κρατάει ανοιχτούς τους δρόμους της επικοινωνίας με τον ουρανό.

Τέλος, η τρίτη κατά σειρά υπερρεαλιστική εικόνα του ποιητή ως ιερού πτηνού που σακατεύτηκε στους στυγερούς καιρούς («**εγώ/κληρονόμος πουλιών/πρέπει/έστω και με σπασμένα φτερά/να πετάω**») παρουσιάζει το μοναχικό δράμα του. Είναι ο μοναδικός σύνδεσμος του ουρανού με τη γη. Θέλει να δηλώσει τις ταλαιπωρίες του ποιητή-μάρτυρα από την εποχή του και την αποτυχία της ποίησης να επικοινωνήσει με τους συνανθρώπους του.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το μόνιμο παράπονο της νεότερης ποίησης, ότι δηλαδή, δεν γίνεται αντιληπτή, κατανοητή και αποδεκτή στην εποχή μας.

B.1.

α.

Εμφανής είναι η κυριαρχία των χρωμάτων- συμβόλων στο ποίημα. Συγκεκριμένα, το αίμα μας παραπέμπει στο κόκκινο («γεμάτος αίμα»), το χιόνι, αντίστοιχα, στο λευκό («και λίγο χιόνι»), ο ουρανός, επίσης, στο γαλάζιο, και ο μπαξές στην πολυχρωμία. Το χιόνι και το αίμα μας μεταφέρει στη γήινη πραγματικότητα, ενώ ο ουρανός στην ουράνια πραγματικότητα.

β.

Η πολυχρωμία του κήπου δηλώνει την αφθονία, τον πολλαπλασιασμό του αίματος και την αγριότητα. Το αίμα και το κόκκινο είναι βασικά γνωρίσματα της ποίησης του Μίλτου Σαχτούρη. Αποτελεί σύμβολο του πολέμου και της σφαγής, αφορμώμενος από την ωμή πραγματικότητα του Β' Παγκοσμίου πολέμου και του Εμφυλίου. Είναι ένα σύμβολο της βίας, της δολοφονικής όψης της εποχής και του ολέθρου. Ο ποιητής θέλει να δείξει την αγριότητα και την κτηνωδία του πολέμου.

Το «λίγο χιόνι», από την άλλη, συμβολίζει την ελπίδα, την προσδοκία και την αισιοδοξία της ζωής. Το λευκό χρώμα θέλει να σημάνει την καταξίωση της ζωής, την αγάπη και τον ανθρωπισμό.

B.2.

Ο **τίτλος** του ποιήματος «Ο Ελεγκτής» ακολουθεί τη συνήθη τακτική του Σαχτούρη: ένα ουσιαστικό συνοδεύεται από ένα οριστικό άρθρο(π.χ. «Το Ψωμί», «Ο Συλλέκτης», «Η Αποκρία»). Αυτός ο τρόπος για να ορίσει ο ποιητής το χώρο του, ώστε να προετοιμαστεί ο αναγνώστης της ποίησής του για την είσοδο στον μαγικό κόσμο, όπου κατά κανόνα παρακολουθεί μια παράξενη και ωστόσο γοητευτική μικρή ιστορία.(Σχολικό Εγχειρίδιο, σελ.78 ερμηνευτικό σχόλιο).

Ο τίτλος έχει συμβολικό περιεχόμενο και αναφέρεται στη συνειδητή αποστολή του ποιητή. Σχετίζεται με το ρήμα του ποιητικού κειμένου να *ελέγξω*, με το οποίο ο ποιητής δηλώνει το ρόλο του: ο ποιητής, ένα πρόσωπο επιφορτισμένο με μια τεράστια ευθύνη. Αυτός πρέπει να διευκολύνει τους ανθρώπους που θέλουν να επικοινωνήσουν με τον ουρανό, αυτός πρέπει να φροντίζει ώστε να υπάρχουν σταθερά οι προϋποθέσεις που θα ευνοούν αυτή την επικοινωνία. Ο ποιητής- ελεγκτής είναι ο διαμεσολαβητής, ο καθοδηγητής, το αρμόδιο πρόσωπο που οφείλει να *ελέγχει τ' αστέρια*, που πρέπει να βρίσκεται σε επαγρύπνηση, ώστε να μη σβήσει το φως τους. Αυτά υποδηλώνει ο τίτλος, σε συσχετισμό με το ομόρριζο ρήμα του κειμένου.

Γ.

Ο ποιητής μεταμορφώνεται σε πουλί που εποπτεύει τον ουρανό και το γήινο χώρο. Ως «κληρονόμος πουλιών» είναι προικισμένος με ξεχωριστές ιδιότητες και αγωνίζεται να είναι συνεπής στο χρέος του, «έστω και με σπασμένα φτερά». Το «εγώ» του ποιητή αυτονομείται και καταλαμβάνει ολόκληρο το στίχο, δείχνοντας την ιδιαιτερότητα της αποστολής του ως θεματοφύλακα των ηθικοπνευματικών αξιών σε δύσκολους καιρούς. Το ρήμα «πρέπει» τονίζει την αναγκαιότητα αυτού του ρόλου και τη συναίσθηση της ευθύνης του ποιητή.

Η δοθείσα ενότητα προβάλλει το «μήνυμα» του ποιήματος: ο ποιητής πρέπει να βρίσκεται σε εγρήγορση, έστω κι αν είναι ψυχικά τραυματισμένος από την εποχή του. Δεν του συγχωρείται καμία ανθρώπινη αδυναμία, δεν έχει το δικαίωμα να επικαλεστεί καμία δικαιολογία, πρέπει να αίρεται με τα «σπασμένα φτερά» πάνω από την πραγματικότητα. Ο «τραυματισμός» εκφράζεται με την εικόνα των «σπασμένων φτερών», φράση που συνδέει το ποίημα με το απαισιόδοξο κλίμα της ποίησης του Καρυωτάκη και φανερώνει τις ταλαιπωρίες του από την εποχή του και την αποτυχία της ποίησής του να επικοινωνήσει με τους συνανθρώπους του. Επομένως, δηλώνει το δύσκολο εγχείρημα-αποστολή που τον έχει τραυματίσει, καθώς είναι δυσβάστακτη η ποίηση σε δύσκολους καιρούς.

Δ.

Ο Γιάννης Ρίτσος κατατάσσεται στη νεότερη ποίηση, όπως και ο Μίλτος Σαχτούρης, ενασχολούμενοι με ποιήματα που αγγίζουν τον άνθρωπο και τα προβλήματα του. Τόσο ο Ρίτσος όσο και ο Σαχτούρης δημιουργούν εξωπραγματικές εικόνες για να εντυπωσιάσουν και να προκαλέσουν τον αναγνώστη. Και τα δύο ποιήματα ανήκουν στην ομάδα των «ποιημάτων για την ποίηση» τα οποία σχολιάζουν την ποιητική ιδιότητα στους χαλεπούς καιρούς. Στο ποίημα του Σαχτούρη ο ποιητής λανθάνει πίσω

από την ιδιότητα του ελεγκτή (στ.5), ενώ στο ποίημα του Ρίτσου το υποκείμενο παραμένει ανώνυμο.

Ο Ρίτσος στην «Ανταπόδοση» οφείλει να δώσει τη μάχη του με τον χρόνο και τις ζοφερές καταστάσεις της ζωής *«Πάλεψε με τις λέξεις, με το χρόνο, με τα πράγματα»*. Είναι ένα άνθρωπος που θυσιάζει την ιδιότητά του και τα πιστεύω του για ένα καλύτερο κόσμο. Έχει μια δύσκολη αποστολή, όπως και «Ο Ελεγκτής» του Μίλτου Σαχτούρη, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με μια τεράστια ευθύνη. Αυτός πρέπει να μεταφέρει τους ανθρώπους που θέλουν να φτάσουν στον ουρανό, αυτός πρέπει να ελέγχει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις που θα συμβάλλουν σ' αυτή την επικοινωνία. Ο ποιητής ως ελεγκτής ελέγχει τα αστέρια, βρίσκεται σε διαρκή εγρήγορση, ώστε να μη σβήσει το φως των αστεριών, δηλαδή η ελπίδα από τις ψυχές των ανθρώπων.

Έτσι και στην «Ανταπόδοση» του Ρίτσου τονίζεται το χρέος του εμφαντικά *«με μόχθο και εγκαρτέρηση»*, *«τα βέλη στα γυμνά πλευρά του»*, χρέος που έχει επιπτώσεις στον ίδιο τον ποιητή. Είναι υποχρεωμένος να αγωνίζεται ακόμα και κάτω από αντίξοες συνθήκες, όπως και ο Ελεγκτής με τα σπασμένα φτερά *«έστω και με σπασμένα φτερά/ να πετάω»*). Το καθήκον είναι αμετάθετο και δεν επιτρέπεται ούτε ολιγωρία ούτε υπεκφυγές. Ακόμα και αν τα φτερά που του δίνουν τη δύναμη να πετάει και να φθάνει στο χώρο της χαράς και της δημιουργίας, το χώρο της ποίησης, είναι σπασμένα, αυτός οφείλει να μείνει πιστός στο καθήκον.

Επίσης, τα χρώματα που υποδηλώνονται στον «Ελεγκτή» με τις λέξεις *«μπαζές»* (πολύχρωμος), *«αίμα»* (κόκκινο), *«ουρανό»* (γαλάζιο), *«χιόνι»* (λευκό), κυριαρχούν και στην «Ανταπόδοση» του Ρίτσου. *«Στον γαλάζιο, στο κόκκινο, στο κίτρινο»*. Βέβαια, ο συμβολισμός του κόκκινου διαφοροποιείται, αφού για τον Σαχτούρη συμβολίζει τη βία, ενώ στο Ρίτσο έχει θετική χροιά.

Οι ποιητές βήμα- βήμα («σκαλί-σκαλί») κατορθώνουν να επιτελέσουν το καθήκον τους, και να επικοινωνήσουν με τους συνανθρώπους παρά το γεγονός ότι τις περισσότερες φορές έρχονται αντιμέτωποι με την αδιαφορία των ανθρώπων για την ποίηση. Η «ανταπόδοση» για το έργο του Ρίτσου είναι τα παράσημα από τις βολές που δέχεται ο ποιητής στη προσπάθειά του να μεταλαμπαδεύσει τις ανώτατες πνευματικές αξίες στους ανθρώπους, δεχόμενος επικριτικά σχόλια. Ο ποιητής έχει τρωθεί εσωτερικά και εξωτερικά δεδομένου ότι βαδίζει με μόνο του όπλο το εργαλείο της ποίησης. *«τώρα εκεί πάνω άλλα παράσημα δεν έχει πια παρά τα βέλη στα γυμνά πλευρά του»*).

Τέλος, συνειδητοποιούμε τη σημαίνουσα θέση και των δύο ποιητών για τη δημιουργία μιας ανώτατης ποίησης που θα οδηγήσει τους ανθρώπους στον πνευματικό χώρο.